

Kaitseala valitseja:
Võrumaa Keskkonnateenistus
Karja tn 17A, 65608 Võru
tel 786 8360
kkt@mv.werro.ee
www.tsolk.ee

Kaitseala kaitse korraldaja:
Riikliku Looduskaitsekeskuse
Põlva-Valga-Võru regioon
Haanja kontor, Haanja küla
Haanja vald, 65101 Võrumaa
tel/faks 782 9090
e-post: polva-valga-voru@lk.ee
www.lk.ee

NB! Kui näed looduse või
külastusobjektide kahjustamist, teavita
sellest keskkonnainspektsiooni tel 1313

Trükise koostaja: Maris Kivistik
Trükise valmimisel on kasutatud
Alvar Soesoo ja Sigrid Hade poolt
2002. a koostatud trükist
“Kirikumäe järve loodusrada”

roheline trükis

Trükitud 100% taastoodetud
paberile Cyclus looduslike õlide
ja väikude baasil valmistatud
värvidega ©Triip

Fotod: Mati Kose
©Riiklik Looduskaitsekeskus 2007

Trükise väljaandmist toetas:
SA Keskkonnainvesteeringute Keskus

KIRIKUMÄE MATKARAJAD

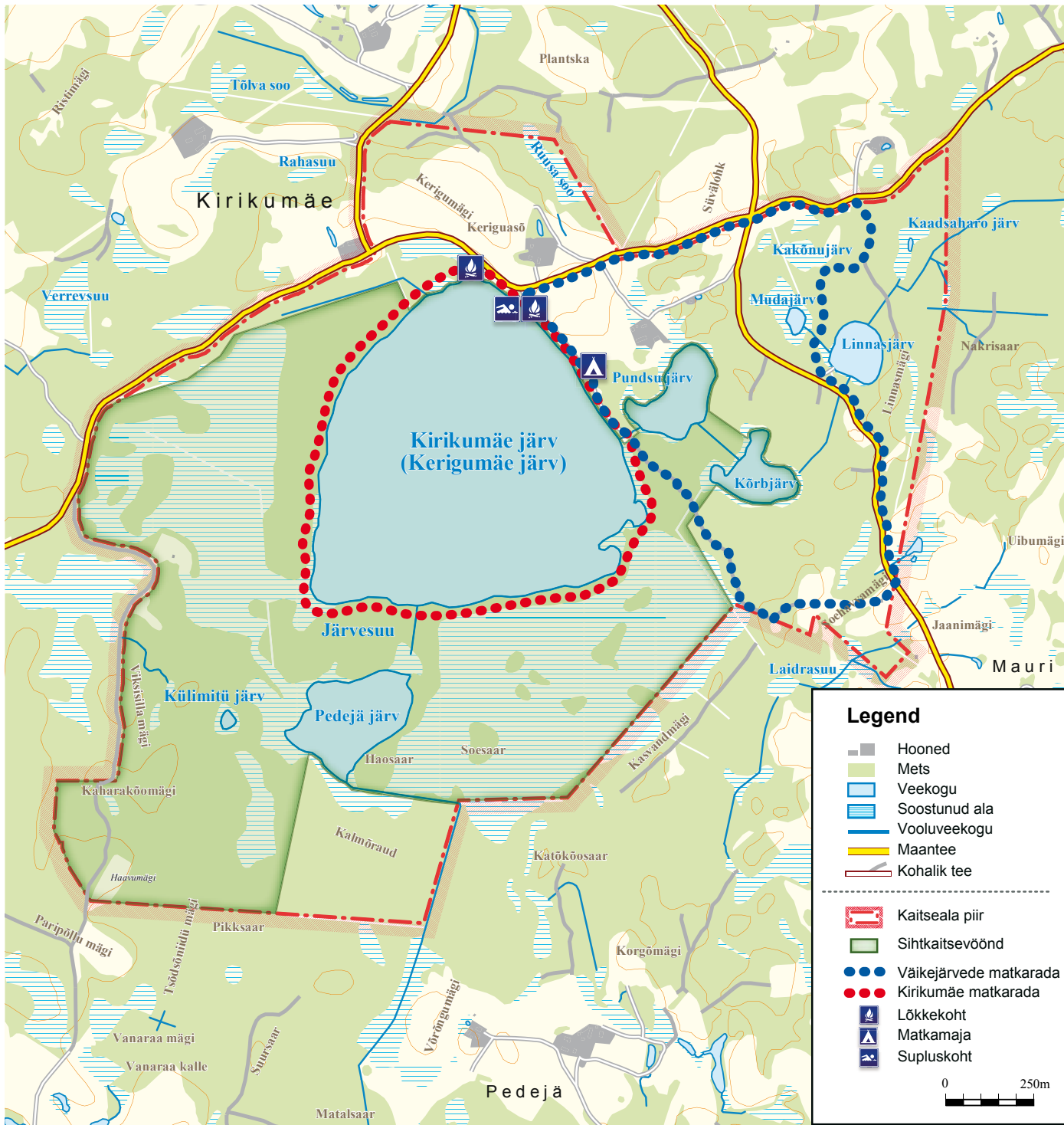
Kirikumäe järve ääres on matkajal võimalus rännata mööda kahte tähistatud loodusrada: esimene rada viib teid ümber järve, teine aga annab võimaluse tutvumiseks Kirikumäe järvest idapoolse jäävate väiksemate rabajärvede, metsa- ja niidukooslustega. Kirikumäe järve matkarada on kaetud osaliselt laudteega, et vältida rabapinnase kahjustamist. Väikejärvede matkarada on mõeldud matkajale, kes ei karda looduslikke takistusi (jalad võivad märjaks saada, puuduvad laudteed).

Matkarajad on tähistatud punase (matkarada 1) ja rohelise (matkarada 2) ringikujulise märgiga puudel, lisaks viidad ja infotahvlid.

Matka on sobilik alustada Kirikumäe järve ujumiskoha juurest, kust leiame ka kaitseala tutvustava infotahvli. Matkamiseks sobivad kõik aastaajad. Soovituslik matka suund esimese raja jaoks on päripäeva, teise raja jaoks aga vastupäeva (vt. kaarti). Nendes suundades on radade tähistus paremini leitav.

1. RADA – KIRIKUMÄE MATKARADA

Alustanud matka ujumissilla juurest, kulgeme mööda järve kallast kagusse, kuni jõuame Haanjamaa jämedatest palkidest ehitatud murukatusega matkaonnini. Sealt tuleb leida rajaots, mis viib alla Pundsu järve äärsesse kuusemetsa. Nüüd ületame kraavi, mis ühendab Kirikumäe ja Pundsu järve. Rada hargneb kaheks, meie kulgeme edasi mööda järvele lähemat kaldarada. Peagi võime nautida vaateid järvele ja selle taga paistvatele kuplitele. Vasakule, raba sügavusse jäävad mitmed raba pinnast kõrgemale ulatuvad liiva-kruusasegused, kuni 5 meetri kõrgused väljavenitatud kujuga künkad. Järve lõunaotsas ületame kraavi, mis ühendab Kirikumäe ja Pedejä järve. Kõrgema veeseisu ajal toimub selle kanali kaudu väljavool Pedejä järve, mida võib pidada ka Pedetsi jõe alguseks. Pedetsi jõgi viib oma veed Daugava vesikonna kaudu Riia lahte. Järve madaliku idaosast saab alguse Raudoja, mis Piusa jõe kaudu viib oma vee Pihkva järve – Soome lahte. Seega on Kirikumäe järve ala teatud mõttes veelahkmealaks, kust toimub vool nii Riia kui Soome lahe suunas. Edasine rada kulgeb mööda järvekallast, mis annab võimaluse erinevate rabataimede ja -maastiku nautimiseks. Ringi pikkuseks on umbes 3,2 km ja aega peaks arvestama 1–1,5 tundi.

2. RADA – VÄIKEJÄRVEDE MATKARADA

Teise matkaraja algus ühtib kilomeetri ulatuses esimese rajaga. Mõnedsajad meetrid peale Pundsu järve kraavi jõuame järvesopis paikneva radade lahkneiskohani, sealt pööramegi vasakule. Teerada viib meid kagusse, algul mööda lauget rabamännikut, mis mõne aja pärast tõuseb kunagise järve kaldaastanguks. Edasi kulgeb metsatee mööda raba serva. Olles jõudnud ristuva teeni hoiame vasakule. Mõnesaja meetri pärast oleme metsast väljas, heinamaa servas. Ida suunas minnes jõuame maanteeeni, kust avaneb maaliline vaade liigestatud kuppelmaastikule. Taamal paistab Mauri küla. Edasi pöörame vasakule ja jätkame mõnda aega mööda Haanjamaale tüüpiliselt kurvilist kruusateed kuni Misso valda tähistava sildini, kust läheb tee paremale. Olemegi jõudnud järgmise järve – Linnasjärve äärde. Edasi on võimalik minna mööda vasakule jäävat metsasihti, kuni kraavini, mis eraldab kahte järve (Linnas- ja Mudajärve). Seejärel võime edasiminekukaks valida kas metsasihi või teeraja. Viimane järv matkarajal on Kakõnojärv, mis on ehe näide kaugesse faasi jõudnud järve kinnikasvamisest. Olenevalt aastaajast ja vihmade hulgast võime seal näha kas väikest veesilma või hoopis soist nõgu, kus lopsaka rohu seest kunagist järve raske ära tunda. Selline saatus võib tulevikus oodata paljusid kohalikke järvi.

Peagi oleme metsast väljas, Illi-Kirikumäe kruusateel, mida mööda saame matkata tagasi alguspunkti. Raja pikkus on umbes 3,8–4 km, selle läbimiseks varuge 1,5–2 tundi.

Kirikumäe maastikukaitsealal liikudes ja matkaradade külastamisel on kasulik teada, et:

- Eramaa teed ja rajad on kasutamiseks päikesetõusust loojanguni
- Telkimine ja lõksetegemine on lubatud üksnes selleks ettenähtud kohtades
- Jalgratastega liiklemine väljaspool teid ja radu ning mootorsõidukitega liiklemine ja nende parkimine väljaspool selleks ettenähtud teid ja parklaid pole lubatud
- Järvedel on keelatud liiklemine vee-mootorsõidukiga
- Kirikumäe järvel on lubatud harrastuslik kalapüük
- Ilma kaitseala kaitse korraldaja nõusolekuta on lubatud korraldada alla 50 osalejaga rahvaüritusi

KIRIKUMÄE JÄRVE matkarada

KIRIKUMÄE MAASTIKUKAITSEALA

moodustavad Kirikumäe järv ja mitmed tema lähedal paiknevad pisijärved koos neid ümbritsevate rabadega. Looduskaitse alla võeti järv juba 1983. aastal, maastiku- kaitseala loodi 2000. aastal. Kirikumäe maastikukaitseala kuulub Natura 2000 võrgustikku. 367 hektari suurune Kirikumäe loodusala on loodud loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpide kaitseks. Kaitstavad elupaigatüübid kaitse- alal on liiva-alade vähetoitelised järved, huumustoitelised järved ja järvikud, liigirikkad madalsood, siirdesoo- ja ra- bametsad. Kaitsekorra eripärast ja majandustegevuse ula- tusest tulenevalt on kaitsealal sihtkaitsevöönd ja piirangu- vöönd. Kirikumäe ja Pundsu järv ning Järvesuu raba koos Pedejä järvega jäävad rangema kaitsekorraga vööndisse – sihtkaitsevööndisse. Ülejäänud osa maastikukaitsealast on inimõjulisem ning seega piiranguvööndis. Pärandkul- tuurmaastikku näeb vaid Kirikumäe järve põhja- ja kirde- kaldal, mujal valitseb Haanja kõrgustikule jääv liigendatud pinnamoega loodusmaastik. Ka kaitseala metsakooslused on ürgmetsailmelised, vanimad puistud jäävad mineraal- maasaartele.

Kirikumae järv

Kirikumae järv

KUST ON PÄRIT KIRIKUMÄE NIMI?

Kirikumäe järv, mida kohalikus murdes on kutsutud veel Kerkomä või Kergomäe järveks on algselt oma nime saanud Liivi sõja ajal järve põhjakaldal asunud õigeusu kiriku järgi. Ümbruskonna kõrgeim tipp – Kerigumägi – kõrgub 203 meetrit üle merepinna, seega 20 m üle Kirikumäe järve veepeegli. Selle mäe järgi on nime saanud kogu piirkond. Rahvapärimuste kohaselt asunud Liivi sõja ajal mäe otsas õigeusu kirik, kirikukell kukkunud kord järvepõhja ning pimedatel tormistel öödel olevat kuulda kellahelinat. Järv ise aga olla praegusesse asukohta tulnud Räpo küla alt läbi mäe. Kirikumäel on ka arheoloogiline väärtus. Nimelt on järve põhjakaldalt leitud kivilalme, mis pärineb I aastatuhandest. Muinsuskaitse all on see 1976. aastast.

KIRIKUMÄE JÄRV

- pindala 61,4 ha
- absoluutne kõrgus 183 m
- suurim sügavus 3,5 m ja keskmine sügavus 2,8 m
- läbipaistvus 1,0–2,0 m, pH 5,3–6,0.

Kirikumäe järv on kihistumata eutrofeerunud poolhuumus- toiteline järv. Sellesse järvetüüpi kuuluvaid järvi loetakse Eestis väga haruldasteks.

Need järved on reostustundlikud ning kahjuks ka Kirikumäe järve vetik-, taim- ja loomharuldused on vähenemas. Kirikumäe järve pinnavee ja põhjavee temperatuuri vahel pole suurt erinevust. Tema vesi on pruunika värvusega, nõrgalt happeline, mineraalseid ja orgaanilisi aineid väheisisaldav. Järv toitub esmajoones sademete veest, aga ka sissevalguvaist soo- ja idapool asetsevate järvede veest. Väljavool on Pedejä järve kanali kaudu, mille kaevamine enne II maailmasõda alandas järve veetaset. Pedejäst edasi valgub vesi juba Pedetsi jõkke. Läbivool on väike ja seetõttu vahetub järve vesi üsna aeglaselt – aastas vahetub umbes kolmandik järve veest. Liivapõhi jääb kirde- ja idakaldale, kuid siin-seal leidub kivilibu. Muidu on järve kaldad turbased ja põhi mudane ning kaldajoon vähe liigestunud.

Kui kirdenurgas asuv mineraalmaariba välja arvata, on Kirikumäe järv ümbritsetud lausaliselt soostikuga – 231 hektari suurune Järvesuu raba oma kõrgete metsaste mineraalmaasaartega.

Valdav osa praegusi soid on saanud alguse maapinna nõgude madalamates osades paiknenud järvedest, nõnda ka Järvesuu raba.

Järvekaur

Vesilobeelia

KIRIKUMÄE JÄRV ON OLNUD TEADLASTE UURIMISOBJEKTIKS

Järve on uurinud Johannes Christoph Klinge (1851 – 1902), kes põhjendas järvede kinnikasvamist tuulealusest kül- jest – nn. Klinge seadus. Järve kinnikasvamisest saame aga aimu, kui heita pilk kalda ääres kasvavatele taime- dele. Järve sügavamas osas piisab valgust vaid vetikatele. Tuulevarjulise läänekalda suunas liikudes katavad põhja kõigepealt vähenõudlikud veesamblad, seejärel lisandu- vad penikeeled, vesi-kirburohi, lamedalehine jõgitakjas ning neile järgnevad juba ohtrasti orgaanilist ainet andvad suurte ujulehtedega kollane ja väike vesikupp. Veepinnal õõtsuvad valged vesiroosid on küll ülimalt kaunid, kuid nende ilmumine on esimene märk veekogu kiirest kinni- kasvamisest selles osas. Kirikumäe järvel pole vesiroosi veel märgata, kuid suurte ujulehtedega taimede, so. suure orgaanilise toodanguga taimede osakaal on aasta-aastalt suurenenud. Ka pilliroo ja hundinuia areaali laienemine viitab järve kinnikasvamisele.

KIRIKUMÄE MAASTIKUKAITSE- ALA VÄIKEJÄRVED

Kirikumäe järvest kirde- ja idapoolle jääb trobikond väikesi soostuvaid metsajärvi – PUNDSU JÄRV, KÕRBJÄRV, LINNASJÄRV, MUDAJÄRV, KAADSA JÄRV, KÜLINDU JÄRV, PEDEJÄ JÄRV ja peaaegu kinnikasvanud KAKÖNUJÄRV. Enne II maailmasõda ühendati nad omavahel kanalite kaudu. Neist suurim, Pundsu järv, on 3,2 hektari suurune õõsikuribaga piirnev mudajärv.

Pedejä järv asetseb keset Järvesuu raba. Just siit saab alguse Daugava jõgikonda kuuluv Pedetsi jõgi.

KIRIKUMÄE JÄRVEGA SEOTUD LINNUSTIK

Kirikumäe järv ja teda ümbritsev soola on meelispaigaks sookurgedele ja haigrutele. Siinseteks tüüpilisteks asukateks on aga vihitajad, sinikael-pardid, kõrkja- roolinnud, samuti jõgitiirud ja kalakajakad. Haruldastest linnuliikidest on siin nähtud järvekauri ja veepeegli kohal tiirutamas kalakotkast. Kuid teadaolevalt need liigid Kirikumäe järve ümbruses ei pesitse.

Sookured

Järv-lahnarohi

ELAMUSI PAKUB KIRIKUMÄE JÄRV KA KALASTAJAILE,

ehkki kalavarusid just suureks nimetada ei saa. Sagedamini satub õngekonksu otsa ahven ja särg, kuid vedada võib ka haugiga. Lisaks neile elutsevad järves kiisk, koger ja vingerjas. Siia on asustatud latikat ja linaskit.

KIRIKUMÄE JÄRVE TAIMESTIK

Kaldaäärses vees kasvab kaks üsna haruldast kaitsealust liiki: kesksuvel väikeste valgete õitega veepinna kohal õit- sev vesilobeelia ja veesisene taim – järv-lahnarohi. Kaitse- alustest taimedest võib kalda lähedal kohata veel lameda- lehist jõgitakjat ja väikest vesikuppu .

Kirikumäe järve muu elustiku hulgas hõljuvad siin hoopis põhjapoolsema päritoluga fütoplanktoni hulka kuuluvad pisiorganismid: silmaga nähtamatuid niite, lehvikuid, tähekujutisi moodustavad oranžkollased ränivetikad ning ehtevetikaiks kutsutavad ikkesvetikad. Nende olemasolu annab tunnistust järve puhtast veest. Uujatel on vahel hirmu tekitanud tativetikas, sest veest välja tulles tundub nahk väga libe ja justkui limane. Zooplanktoni hulgas esineb samuti väga haruldane liik – raba-ovaalik .